

Mario Volarević

IDEOLOŠKI PREDZNACI PROGRAMA SPOLNOG ODGOJA

Doc. dr. sc. Mario Volarević
Katolički bogoslovni fakultet u Splitu
Izvorni znanstveni rad
UDK: 371.214.2[176+305+37.015.2+613.88]
[37.014.5/.52] [.000.25] (497.5) (049.2/.3)
Primljeno: 25. rujna 2014.

Autor u radu nastoji analizirati spolni odgoj (IV. modul zdravstvenog odgoja) u Republici Hrvatskoj koji je zadnjih nekoliko godina inicirao veliku polemiku u javnosti. Što je to toliko sporno da izaziva žustre, a često i žučne rasprave? S jedne strane imamo udruge poput GROZD-a (Glas roditelja za djecu) koje svim silama nastoje osporiti predloženi IV. modul zdravstvenog odgoja, a s druge strane postoje udruge poput Foruma za slobodu odgoja koje zdušno podržavaju taj isti modul. I jedni i drugi ipak se slažu u jednom, a to je da je zdravstveni (spolni) odgoj u školi potreban, ali se ne slažu oko sadržaja programa. U Europskoj uniji većina zemalja uvela je spolni odgoj u škole, i to kao obvezan predmet, što je sada slučaj u Republici Hrvatskoj. Stoga autor ovog rada, imajući u vidu tu činjenicu, u četiri koraka nastoji pokazati na kakvoj je matrici izrađen IV. modul i sadrži li on u sebi nešto ideološko.

U prvome koraku autor govori o povijesti nastanka rodne (teorije) ideologije koja je neosporno temelj IV. modula (sam naslov modula glasi Spolna/rodna ravnopravnost...). U drugom autor prikazuje povezanost rodne (teorije) ideologije i politike uz čiju se pomoć rodna ideologija infiltrirala u sve društvene pore, pa samim time i u obrazovanje. U trećem koraku autor progovara o nedostacima ovakvog spolnog odgoja koji je uglavnom tehnicistički i redukcionistički te kao takav više podsjeća na indoktrinaciju nego na odgoj. U posljednjem, četvrtom dijelu autor progovara o ideološkim predznacima spolnog odgoja koji se najviše očituju prikrivanjem činjenica o vrijednosti spolnog čina koji je, prema autorima IV. modula, vrijednosno neutralan.

Ključne riječi: rod, rodna ideologija, spolni odgoj, ideologija, heteroseksualnost, homoseksualnost.

Uvod

U ovom radu nastojat će se odgovoriti na pitanje postoje li u spolnom (zdravstvenom) odgoju u Republici Hrvatskoj ideološki predznaci. Ako ih ima, onda je potrebno odgovoriti o kakvoj je ideologiji riječ. Polazeći od samog početka rasprave o potrebi uvođenja spolnog odgoja u osnovnoškolski i srednjoškolski obrazovni sustav, odabira njegova sadržaja, načina njegova uvođenja, može se naslutiti kako program, osim ciljeva i ishoda vezanih za zdravlje djece (navodi se kao glavni motiv uvođenja zdravstvenog odgoja), u sebi krije i neke druge ideološke ciljeve i ishode.

Na to nas upućuje nekoliko sljedećih činjenica. U prvom redu spolni odgoj kao obvezatni predmet nije uveden jedinstvenim konsenzusom Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, nastavnog osoblja, stručnih suradnika te samih roditelja koji su, blago rečeno, zaobiđeni. Nadalje, kao što smo već spomenuli, na osnovi samog načina uvođenja (bez javne rasprave zbog čega je bio osporen na Ustavnom sudu RH), *oduzimanja prava* roditeljima na odabir sadržaja spolnog odgoja (prije nekoliko godina bila su ponuđena dva modela), stavljanja spolnog odgoja u apsolutnu ingerenciju države, *ignoriranja* kako *stručnih* suradnika tako i *vjerskih* institucija (katoличkih, pravoslavnih i islamskih), može se zaključiti da zdravstveni odgoj s obzirom na to da živimo u pluralnom i demokratskom društvu, manje podsjeća na odgoj, a više na indoktrinaciju, usudio bih se reći i na inicijaciju mladih u već postojeću, u ovom slučaju rodnu, ideologiju.

1. Rodna (teorija) ideologija – povijest nastanka

Sve do prije nekoliko godina riječ rod tumačila se ponajprije u semantičkom ključu kao pojam za razlikovanje muškog, ženskog ili srednjeg roda. Do promjene shvaćanja riječi rod dolazi koncem pedesetih i početkom šezdesetih godina 20. stoljeća, dok se već 70-ih godina engleska riječ *gender* (rod) u pojedinim akademskim i političkim raspravama tumači kao oznaka za razlikovanje osobina muškarca i žene koje su u prvom redu uvjetovane kulturnim nasljeđem, patrijarhalnim odgojem i utjecajem okoline, a ne spolnim odre-

đenjem. Tako bi, prema rodnim teoretičarima, riječ *spol* označavala čisto biološku razliku između muškarca i žene, dok bi riječ rod označavala kulturno uvjetovanu (nametnutu) razliku.¹

Među prvima koji su na ovaj način razlikovali rod od spola bili su američki psihijatri dr. John Money i dr. Robert Stoller. Dr. Money smatra „ako se djetetu nametne dosljedno i dovoljno rano, prije nego što dječji kognitivni razvoj dosegne dob u kojoj dijete počinje razvijati vlastiti identitet, razvoj rodnog identiteta odredit će pripisani rod, neovisno o genetskom spolu.“² Ovakvo promišljanje o rodu i spolu podržavao je i već spomenuti dr. R. Stoller koji u svojoj studiji *Sex and gender: On the Development of Masculinity and Femininity* kaže sljedeće: „Rod je pojam koji ima psihološke i kulturne konotacije više nego biološke. Ako propisani pojmovi za spol „muškarac“ i „žena“ odgovaraju pojmovima za rod „muški“ i „ženski“, ovi posljednji pojmovi mogu biti sasvim neovisni o (biološkom) spolu.“³

Potrebno je napomenuti kako se njihovo promišljanje o rodu i spolu u prvom redu ponajviše veže za raspravu o interseksualcima. Ali da nije samo riječ o njima, potvrđuje i pokus dr. Moneya⁴ koji je proveo nad dvojicom dječaka jednojajčanih blizanaca. Jednome od njih, Bruceu Reimeru, u drugoj godini života, prilikom obrezivanja penis je teško ozlijeđen. Roditelji su, u dogovoru s dr. Moneyjem, podvrgli dječaka operaciji promjene spola, nakon čega su se ophodili prema njemu kao prema djevojčici. Od svoje jedanaeste godine počele su se javljati suicidalne misli kod dječaka, koji sebe nikako nije mogao prihvatiti kao djevojčicu. U svojoj trinaestoj godini, kad je doznao istinu da je rođen kao dječak, odmah je odlučio vratiti se na svoj prirodni spol.⁵ Iz ovog pokusa može se jasno zaključiti kako ovdje nije riječ samo o interseksualcima (Bruce je od rođenja po spolu

1 Usp. Jadranka Rebeka ANIĆ, *Kako razumjeti rod? Povijest rasprave i različita razumijevanja u Crkvi*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2011., 23.

2 Isto, 38.

3 Robert STOLLER, *Sex and Gender: On the Development of Masculinity and Femininity*, Science House, New York, 1968., 9.

4 Dr. Money je šezdesetih godina 20. st. na klinici John-Hopkins u Baltimoreu otvorio prvu kliniku za promjenu spola (*Gender Identity Clinic*), čime je snažno utjecao na znanstveno širenje *gender* teorije. Usp. Ivan JAKULJ, Brak i obitelj u okružju relativizma, u: *Diktatura relativizma*, M. Nikić – K. Lamešić (ur.), Denona, Zagreb, 2009., 315.

5 Usp. Gabriele KUBY, *Nova ideologija seksualnosti*, Verbum, Split, 2010., 56.

bio muškarac) nego je njihova namjera bila dokazati kako i jasno određen biološki spol ne mora igrati značajnu ulogu u određivanju roda, odnosno da je moguće konstruirati *rod* koji bi bio drugačiji od biološkog *spola*.

Iako se ovaj pokus pokazao neuspješnim, to nije pokolebalo zastupnike rodne ideologije da i dalje nastoje dokazati kako razlika između muškarca i žene nije nešto što je ukorijenjeno u njihovu narav nego su te razlike posljedice utjecaja kulture i društvenog okruženja.⁶

Ovakvo shvaćanje pojma *gender* (rod) polako će sve više preko pojedinih akademskih ljevičarskih krugova, zatim radikalnih feminističkih pokreta te uz potporu političkih elita postati glavno oružje u dekonstrukciji binarnog koncepta ljudske spolnosti i otvoriti put konstrukciji različitih rodni identiteta koji ne moraju odgovarati svome biološkom spolu. Štoviše, spol postaje potpuno nebitan u određivanju roda. Na taj se način utire put stvaranju aseksualnog čovjeka nauštrb roda koji čovjek sam gradi i izabire. Korijen ovakvog tumačenja ljudske spolnosti može se pronaći u idejnim promišljanjima Friedricha Engelsa i Karla Marxa koji heteroseksualnu i monogamijsku obitelj između muškarca i žene uzimaju za tipični primjer klasne borbe.⁷ I kao što su Karl Marx i Friedrich Engels preko svog dijalektičkog materijalizma željeli stvoriti besklasno društvo, tako danas zastupnici rodne ideologije žele inauguirati aseksualnog (bespolnog) čovjeka. Osim marksističko-kolektivističkog komunizma, još veći poticaj nastanku rodne ideologije dao je feminizam, osobito u svojoj drugoj fazi.⁸ Najznačajnije je ime Simone de Beauvoir koja u svome djelu *Drugi spol* (*Le deuxième sexe*) izriče svoju glasovitu rečenicu: „Žena se ne rađa nego nastaje.“⁹ Slijedile su je i druge feministkinje, među kojima su značajnu ulogu imale u prvom redu Shulamith Firstone knjigom *The Dialectic of Sex: The Case for*

6 Usp. Ivan JAKULJ, Brak i obitelj u okružju relativizma, 315.

7 Usp. *Isto*, 314-315.

8 Više o povezanosti feminizma i rodne ideologije vidi u: Dale O'LEARY, La questione del femminismo di genere: correnti di pensiero che ostacolano la reale promozione della donna, u: *Il ruolo della donna nella Chiesa e nel mondo*, CONGREGAZIONE PER LA DOTTRINA DELLA FEDE (ur.), Città del Vaticano, 2004., 30-41.

9 Simone de BEAUVIOR, *Il secondo sesso*, Saggiatore, Milano, 2008., 271.

Feminist Revolution, Betty Friden poznatim djelom *The Feminine Mystique*, Kate Millett knjigom *Sexual Politics*. Ipak najznačajnije je feminističko ime za rodnu ideologiju Judith Butler.¹⁰

No prije govora o doprinosu Judith Butler promicanju rodne ideologije smatram također važnim spomenuti Michela Foucaulta koji je imao dosta utjecaja na Judith Butler. On u svojim filozofskim promišljanjima razvija tezu kako je tijelo ustvari samo društveni konstrukt, tj. konstrukt društvenih regulatornih praksi, te je kao takvo uvijek unaprijed mapirano,¹¹ što znači da tijelo samo po sebi nema nikakvu esencijalno-životvoreću vrijednost. Zato i nije čudo da ga, uz Judith Butler, smatraju jednim od najvećih promotora rodne ideologije.

Iako se Judith Butler nije u svemu slagala s Michelom Foucaultom, ona je u svojoj knjizi *Gender Trouble: Feminizam and the Subversion of Identity* (Nevolje s rodom: feminizam i subverzija roda), koja se smatra monumentalnim djelom rodne teorije, na tragu Foucaultovih ideja, i spolu i rodu dala kulturno značenje.¹² U navedenom djelu J. Butler rod tumači kao fluidnu kategoriju čije se značenje, ovisno o kontekstu i vremenu, može mijenjati neovisno o spolu. Rod je za nju jednostavno jedan *performance*.¹³

Tumačenje roda kao fluidne kategorije koja je u neprestanom činjenju, otvara put višestrukoj lepezi rodnih identiteta i zbog toga ne čudi što Judith Butler danas slovi kao jedna od vodećih *queer*¹⁴ teoretičara.¹⁵ Iz dosad rečenoga može se zaključiti kako se rodna ideologija uglavnom oslanja na marksističke, ateističko-egzistencijalističke i konstruktivističke izvore. Nadalje, može se zaključiti kako

10 Usp. Gabriele KUBY, *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode*, Naklada Benedikta, Zagreb, 2013., 63.

11 Usp. Suzana KOS, *Žena i ideologija(e)*. Feministička poetika Alexandre Berkove, u: *Umjetnost riječi*, 55 (2012.) 3-4, 225.

12 Mirjana ADAMOVIĆ, *Žene i društvena moć*, Plejada, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, 2011., 72-73.

13 Judith BUTLER, *Nevolje s rodom. Feminizam i subverzija identiteta*, Ženska infoteka, Zagreb, 2000., 137.

14 Queer (eng. čudan, nastran) obuhvaća homoseksualnu, biseksualnu, transrodnu i interseksualnu zajednicu kao i heteroseksualne osobe koje sebe vide ili žive svoj život izvan heteroseksualnih patrijarhalnih normi. Jadranka Rebeka ANIĆ, *Kako razumjeti rod? Povijest rasprave i različita razumijevanja u Crkvi*, 181.

15 Gabriele KUBY, *Svjetska seksualna revolucija. Uništavanje slobode u ime slobode*, 234.

rodna ideologija nastoji da društvene prakse budu glavna mjera za tumačenje prirodnog. Ako se u tome uspije, onda prirodno ne samo da se podređuje društvenom nego biva i apsorbirano od društvenog. Dakle, ako je prirodno podređeno društvenom, onda se, posljedično, prirodno može lakše kontrolirati. Drugim riječima, tada društvo ili određena politika postavlja norme za ono što bi trebalo biti prirodno ili ne, a ne sama priroda. Prema svemu sudeći, izgleda da su rodni ideolozi u tome uspjeli jer su J. Butler i njenoj subverzivnoj teoriji, kao i teorijama njenih učitelja i istomišljenika poput već spomenutih Simone de Beauvoir i Michela Foucaulta, ali i drugih koje nismo spomenuli, a značajni su za promicanje rodne ideologije poput Jacquesa Lacana, Luce Irgaray, Monique Wittig, Jacquesa Derride i dr., sveučilišne elite dale otvoren prostor za promicanje rodne ideologije. No to ipak ne bi bilo dovoljno da danas rodnu ideologiju ne provode međunarodne organizacije Ujedinjeni narodi i Europska unija.¹⁶

Kako inače drugačije protumačiti i objasniti činjenicu da je provođenje *gender mainstreaming* (rodno osviještene) politike na globalnoj razini postalo *light* motiv određenih političkih i društvenih svjetonazora.

2. Rodna ideologija i politika

Važan trenutak za promicanje rodne ideologije dogodio se na Međunarodnoj konferenciji o stanovništvu i razvoju održanom u Kairu (1994.) gdje je riječ rod po prvi put ušla u dokumente *Ujedinjenih naroda*. Još značajniji pomak dogodio se na IV. Svjetskoj konferenciji o ženi održanoj u Pekingu 1995. Nakon Pekinga rodna se ideologija integrirala u srce politike bilo da je riječ o internacionalnoj, regionalnoj, nacionalnoj ili lokalnoj politici. U svima njima rodna ideologija postala je svojevrsni *mainstreaming*.¹⁷ Također je važno spomenuti kako se od Pekinga u međunarodnim dokumentima koristi pojam „*gender equality*“ umjesto dotadašnjeg „*equality of man*

¹⁶ Usp. *Isto*, 88.

¹⁷ Marguerite A. PEETERS, Il gender: deconstruzione antropologica e sfida per la fede, u: *Donna e uomo. L'humanum nella sua interezza*, Pontificium Consilium pro Laicis (ur.), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2009., 292.

and women”. A to znači da se više ne govori o jednakosti muškarca i žene nego o rodnoj jednakosti što otvara prostor i za druge rodove i spolove.¹⁸ Na spomenutoj je konferenciji zaključeno kako rodna perspektiva ima kao primarni cilj dokinuti preklapanje spola i roda, jer za rodne ideologe to su dvije potpuno različite stvari. Prema njima, biološke razlike ne bi trebale imati nikakvu ulogu u određivanju nečijeg „roda“. Oni polaze od postavke da dijete kada se rodi ima samo biološki određen spol, ali nema nikakav određen rod, ono je „bez-rodno“. Zbog toga je njihov glavni cilj bio promicanje pojma *gender* (rod) koji bi trebao zamijeniti riječ *seks* (spol), sve u svrhu da bi, se prema riječima Gabriele Kuby, postiglo tri cilja: 1. „supstanci-jalnu (bitnu, osnovnu, temeljnu) jednakost“ muškarca i žene; 2. dekonstrukciju spolnog identiteta muškarca i žene i 3. dekonstrukciju „prisilne normativne heteroseksualnosti“.¹⁹

Ovakva politika pod pokroviteljstvom UN-a proširila se i na EU. Od 1998. godine Europska unija obvezala se „rodnu teoriju“ (ideologiju) pretvoriti u svojevrstan politički *mainstream* u svim zemljama članicama, ali i u onima koje to tek imaju postati. Uz obilatu financijsku pomoć te uz pomoć medija razne udruge infiltriraju u sve pore društva jednu posve novu ideologiju nespojivu s dosadašnjom europskom tradicijom i kulturom. Na taj se način može zaključiti kako UN i EU teže postati vodeće organizacije u izradi i obrani ljudskih prava, pretvarajući se od političkih subjekata u ideološke laboratorije.²⁰ U tom su pravcu UN i EU pokrenuli sve mehanizme kako bi se ova ideologija mogla širiti bez zapreka, zaštitivši je od bilo kakvih protivljenja i ograničavanja.²¹ Iz dana u dan mijenjaju se zakoni koji se prilagođavaju rodnoj ideologiji.

Povijest nas uči: kada politika preuzme glavnu ulogu, u ovom slučaju provođenju *rodne perspektive*, onda je nemoguće da stručnost i znanstvenost isplivaju na površinu već tada u prvi red dolaze

18 Anne Fausto-Sterling tvrdila je da postoji pet spolova. Ane FAUSTO-STERLING, *The Five Sex. When Male and Female Are Not Enough*, u: <http://www.uta.edu/english/timothy/Fausto-Sterling.pdf> (18. VI. 2014.).

19 Gabriele KUBY, *Svjetska seksualna revolucija. Uništavanje slobode u ime slobode*, 105-106.

20 Roberto DE MATTEL, *Diktatura relativizma. Mali vodič kroz novi totalitarizam*, Verbum, Split, 2010., 29.

21 Ivan JAKULJ, *Brak i obitelj u okružju relativizma*, 327.

interesni lobiji, klijentizam i ideološka suglasnost. O tome da se rodna ideologija temelji na klimavim nogama svjedoči i slučaj u Norveškoj. Naime, norveški je komičar Harald Eia svojim dokumentarnim filmom pod naslovom *Pranje mozga* raskrinkao kvaziznanstvenu utemeljenost rodne ideologije što je imalo možda i za posljedicu da je Norveška vlada 2012. god. prestala izdvajati sredstva za rodna istraživanja.²² Unatoč činjenici da se zadire u samu srž ljudske naravi, što može imati dalekosežne posljedice za čovječanstvo, rodna se ideologija sve više uvlači u sve društvene pore. Danas smo svjedoci, nakon što je već odavno uklonjen opći i metafizički temelj naravnog zakona, kao i pojam objektivne norme, na prvo je mjesto stavljen pozitivni zakon čiji je kreator čovjek. A to onda ostavlja prostor da se političkim angažmanom, ali i lobiranjem pojedinih interesnih skupina, vrlo brzo provodi indoktrinacija rodne ideologije na svim društvenim razinama pa, sukladno tome, i u obrazovanju.

Postaje sve jasnije kako se danas prava bitka vodi oko budućeg naraštaja jer teško će rodna ideologija zaživjeti kod odraslih i zrelih osoba pa makar je one i prividno podržavale. Upravo u tom pogledu spolni odgoj ima ključnu ulogu, osobito ako se zna da je prema zamislima „rodno-spolnih“ pedagoga dijete od rođenja spolno biće²³ i zbog toga njegova spolna edukacija treba početi već od samog rođenja. Stoga ne čudi što rodni ideolozi zahtijevaju da dijete već do četvrte godine treba imati stav o rodnoj ravnopravnosti.²⁴ Kako bi to postigli, zadnjih se nekoliko godina diljem EU-a spolni odgoj nastoji uvesti već u vrtićima. U tu je svrhu Središnja savezna služba za zdravstveno informiranje (BZgA) 2010. izdala dokument pod nazivom *Standardi spolnog odgoja u Europi: okvir za kreatore političkih odluka, obrazovne i zdravstvene institucije i stručnjake* u kojem se donose preporuke i matrice kako bi se trebao provoditi spolni odgoj u čitavoj Europi. Aleksandar Štulhofer, jedan od glavnih kreatora

22 http://www.youtube.com/watch?v=9oS_I26C8aY (16. V. 2014.).

23 Gabriele KUBY, *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode*, 314.

24 Usp. SVJETSKA ZDRAVSTVENA ORGANIZACIJA, *Standardi spolnog odgoja u Europi: okvir za kreatore političkih odluka, obrazovne i zdravstvene institucije i stručnjake*, Köln, 2010., 37. http://www.azoo.hr/images/razno/Prirucnik_-_Standardi_spolnog_odgoja_u_Europi.pdf (20. V. 2014.).

sadržaja četvrtog modula zdravstvenog odgoja, ističe kako je četvrti modul temeljen na ovim standardima.²⁵

A koji su to standardi, navest ću samo nekoliko primjera koji se preporučuju za djecu od 0. do 4. godine i 4.-6., dakle prije nego što pođu u školu, a odnose se na spolnost. Tako za spolnost prema predloženim standardima djeca od 0 do 4 godine trebala bi dobiti sljedeće *informacije*: uživanje i zadovoljstvo kad se dira tijelo, masturbacija u ranom djetinjstvu; otkriće vlastitog tijela i vlastitih genitalija; činjenica da je uživanje u tjelesnoj bliskosti normalan dio svačijeg života; nježnost i tjelesna bliskost kao izraz ljubavi i osjećaja. Iz toga bi djeca trebala steći *vještine*; svijest o rodnom identitetu; pričanje o (ne)ugodnim osjećajima u tijelu: izražavanje vlastitih potreba, želja i granica, na primjer u kontekstu igre doktora. I sukladno tome zauzeti sljedeće *stavove*: pozitivan stav o vlastitom tijelu sa svim njegovim funkcijama = pozitivna slika tijela; poštivanje drugih; znatiželja za vlastito tijelo i tijelo drugih osoba.

Kad je riječ o spolnosti, za djecu od 4 do 6 god. preporučuje se kako bi bilo potrebno steći sljedeće *informacije*: uživanje i zadovoljstvo kad se dira tijelo, masturbacija u ranom djetinjstvu; otkriće vlastitog tijela i vlastitih genitalija (ponavlja se gradivo od 0-4.); značenje i izražavanje spolnosti (na primjer, izražavanje osjećaja ljubavi); primjeren spolni rječnik; spolni osjećaji (bliskost, uživanje, uzbuđenje) kao dio svih ljudskih osjećaja (to trebaju biti pozitivni osjećaji, ne bi smjeli uključivati prisilu ili štetu); *vještine*: pričanje o stvarima vezanima za spolnost (komunikacijske vještine): utvrđivanje njihova rodnog identiteta; korištenje seksualnog rječnika na neuvredljiv način; *stavove*: pozitivna slika o tijelu; poštivanje drugih. Usput ću još spomenuti kako bi djeca od 6. do 9. godine, prema predloženim standardima, trebala znati osnovne pojmove o kontracepciji.²⁶ To su standardi (preporučam da se pročitaju u cijelosti) prema kojima je rađen IV. modul, kako navodi Aleksandar Štulhofer.

25 MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I SPORTA – AGENCIJA ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE, *Priručnik za učitelje i stručne suradnike u razrednoj nastavi Zdravstveni odgoj*, 2013., 15.

26 SVJETSKA ZDRASTVENA ORGANIZACIJA, *Standardi spolnog odgoja u Europi: okvir za kreatora političkih odluka, obrazovne i zdravstvene institucije i stručnjake*, Köln, 2010., 40-45.

Smatram da nije pogrešno ustvrditi kako se ovdje radi o pretjeranoj hiperseksualizaciji djece. Dovoljno je usporediti što djeca uče u toj dobi o prirodnim znanostima, poput matematike, fizike, kemije i biologije ili pak o likovnoj i glazbenoj umjetnosti koje se najviše koriste u vrtićima. Bilo bi zanimljivo usporediti kolika je opterećenost djece sadržajem iz tih predmeta, a kolika onim što predlaže Svjetska zdravstvena organizacija, a odnosi se na spolni odgoj. Govoriti djeci o rodnim identitetima bilo bi isto kao i govoriti djeci o različitim likovnim ili glazbenim stilovima. Istina, to se može, no koliko je dijete sposobno shvatiti koja je razlika između ozbiljne glazbe i narodne. Ili koja je razlika između renesanse, baroka, impresionizma i postimpresionizma, a sve su to različiti identiteti jedne te iste likovne umjetnosti, no djecu se time ne opterećuje jer se smatra da je to prerano za njihovu dob. Zbog čega bi onda trebali učiti o masturbaciji, genitalijama, učiti seksualni rječnik (a mnogi još vjerojatno i ne znaju izgovoriti osnovne riječi), ili o poznavanju kontracepcije (6. – 9. god.), a još nisu ni tjelesno, a kamoli psihološki i afektivno spolno zreli. Stoga je očito da je ovaj dokument, koji želi ponuditi matricu za spolni odgoj ne samo u Europi nego u čitavom svijetu, djelo jedne određene interesne skupine koja preko političkih lobija teži nametnuti svoj ideološki projekt.

3. Spolni odgoj ili spolna indoktrinacija

Prema riječima Gabriele Kuby, „ono što je počelo kao upućivanje mladih u spolni život pretvorilo se u sredstvo provođenja rodne ideologije i seksualiziranja djeteta od kolijevke, i to tako što je ugrađeno u sve predmete i u sve razrede“.²⁷ Javlja se logično pitanje zbog čega se žuri sa spolnim odgojem u školama, pa čak i vrtićima? Zar nije općepoznato da sva djeca u isto vrijeme nisu jednako zrela (pubertetska dob varira od osobe do osobe, a osobito je uočljiva razlika između muškaraca i žena). Zbog toga se čini logičnije da bi govor o seksualnosti u prvom redu trebao početi kod kuće, i to od roditelja, u dobi u kojoj oni procijene da je prikladna, i to za svako dijete posebno. Jer odgoj, pa bio on i spolni, mora voditi računa o tome da za-

²⁷ Gabriele KUBY, *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode*, 319.

hvaća sve sfere čovjekova života: *spoznajnu, vrijednosnu i djelatnu* te se kao takav očituje u skladnu povezivanju spoznajnog shvaćanja, vrijednosnog prihvaćanja i voljnog djelovanja. Ako nedostaje bilo koja komponenta, ne može biti riječi o odgoju.²⁸ A upravo spolni odgoj negira vrijednosnu sferu koja je itekako važna.

Isto tako potrebno je voditi računa o tome da spolnost ima „veliku snagu i značenje za postizanje zrelosti svakog pojedinog čovjeka i za njegovo uključivanje u društvo“. Zbog toga se ne može ograničiti samo na puko teoretsko izvještavanje i informiranje. Mora se također voditi računa o tome da spolni je odgoj nužno vezan uz vrijednosni sustav koji treba biti prisutan u sadržaju. Najveća negativna usluga spolnom odgoju danas jest izbjegavanje vrijednosnog stava i etičko-moralne klasifikacije.²⁹

Djeca se ne odgajaju samo time što stječu potrebne informacije ili određena znanja (kako staviti kondom) nego i razvijanjem smisla za vrijednosti (bračna je vjernost na cijeni i kod vjernika i nevjernika) na kojemu se moralno izgrađuju.³⁰ Drugim riječima, bitna uloga odgajanja nije u stjecanju znanja na što se pozivaju brojni seksolozi nego u ljudskom izgrađivanju.³¹ Polazeći od činjenice spolnosti kao jedinstvene sposobnosti življenja i odnošaja preko vlastitog spola, kao originalne i strukturalne dimenzije osobnosti, sadržaj spolnog odgoja morao bi pred očima imati činjenicu ontološke povezanosti čovjekove fizičke, psihičke i duhovne stvarnosti. Čovjek nije samo spol. U tom se pravcu u odgoju, pa i spolnom, ne smije prenaplašavati bilo duhovna bilo materijalna dimenzija već je potrebno težiti cjelovitom odgoju čovjeka. Afektivno-spolni odgoj treba imati na umu cjelovitost osobe te stoga zahtijevati da se u njega ugrađuju kako biološki tako i psihoafektivni, društveni i duhovni elementi.³² Drugim riječima, kako kaže Luka Tomašević, „spolnost se odnosi na

28 Ante VUKASOVIĆ, Djeca – žrtve feminističko-anarhističkog „spolnog odgoja“, u: *Obnovljeni život*, 62 (2007.) 3, 314.

29 Stjepan BALOBAN, Poteškoće u spolnom odgoju mladeži, u: *Bogoslovska smotra*, 68 (1998.) 1-2, 89.

30 Ante VUKASOVIĆ, Reafirmacija odgoja – alfa i omega pedagoškog preporoda, u: *Obnovljeni život*, 68 (2013.) 2, 258.

31 Usp. Ante VUKASOVIĆ, Reafirmacija odgoja – alfa i omega pedagoškog preporoda, 255.

32 Usp. Luka TOMAŠEVIĆ, Zdravstveni odgoj: osvrt na IV. modul, u: http://www.franjevci-split.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=3906&Itemid=51 (18. VI. 2014.).

jedinstvenu cjelovitost čovjeka i nikako ne smije biti svedena na čistu genitalnost jer je spolnost u čovjeku nešto više. No, i genitalnost ima svoju vrijednost koja postaje ljudska vrijednost samo onda kada se integrira u cjelovitost osobe.³³

U slučaju IV. modula zdravstvenog odgoja lako je uočljivo da njegov sadržaj nije ništa drugo nego infiltracija jednog određenog ideološkog svjetonazora koji je bez ikakvog etičko-moralnog sustava jer „svaki odgoj koji nije usmjeren prema razvoju osobnosti, ni utemeljen na osobnoj odluci i kritičkome mišljenju, može se smatrati i interpretirati kao ideologizacija“.³⁴ A spolni odgoj kakav se nudi u IV. modulu niti je usmjeren razvoju osobnosti niti trpi kritičko promišljanje. To da nije usmjeren razvoju osobnosti, može se iščitati iz njegova sadržaja koji je izrazito tehnicistički i redukcionistički gleda na ljudsku spolnost. Prema rodnim ideolozima, spolni odnosi sami po sebi nemaju nikakvo značenje, a najodgovornijim spolnim ponašanjem smatra se korištenje prezervativa (zaštiti se i možeš što hoćeš). Vrlo se malo govori o braku, a uopće se ne govori o utjecaju određenih spolnih ponašanja na kasnije formiranje braka i obitelji. Gotovo da se sve vrti oko prezervativa, masturbacije, kontracepcije prije i poslije snošaja, orgazma, različitosti spolnih orijentacija i spolnih bolesti.³⁵

Nije pretjerano reći da ovakav sadržaj IV. modula zanemaruje ono što odgoj, pa bio on i spolni, treba zahtijevati – da svatko traži motive svoga ponašanja i usklađuje ga prema vlastitim moralnim načelima,³⁶ a tu bi onda roditelji trebali imati glavnu riječ, što nije slučaj. Štoviše, spolni odgoj krši *Ustav* (čl. 63.) koji kaže: „Roditelji su dužni odgajati, uzdržavati i školovati djecu te imaju pravo i slobodu da samostalno odlučuju o odgoju djece. Roditelji su odgovorni osigurati pravo na potpun i skladan razvoj njegove osobnosti“; zatim *Opću deklaraciju o ljudskim pravima* (čl. 26., t. 3.): „Roditelji ima-

33 Luka TOMAŠEVIĆ, Filozofsko-teološki pogled na ljudsku spolnost i spolni odgoj, u: *Služba Božja*, 49 (2009.), 1., 48.

34 Lucila ZOVAK, Škola u službi integralnog odgoja učenika, u: *Kateheza*, 26 (2004.), 1, 29.

35 Usp. Josip MARKOTIĆ, Mitovi i činjenice o zdravstvenom odgoju, u: <http://www.bitno.net/lifestyle/znanost-i-tehnologija/mitovi-i-cinjenice-o-zdravstvenom-odgoju/> (18. VI. 2014.).

36 Usp. Luka TOMAŠEVIĆ, Zdravstveni odgoj: osvrt na IV. modul, u: http://www.franjevci-split.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=3906&Itemid=51 (18. VI. 2014.).

ju prvenstveno pravo da biraju vrstu obrazovanja za svoju djecu“; *Povelju o temeljnim pravima Europske unije* (čl. 14. t. 3): “pravo je roditelja da svojoj djeci osiguraju obrazovanje i poduku u skladu sa svojim vjerskim, filozofskim i pedagoškim uvjerenjima.“ Uvodeći zdravstveni odgoj kao obvezan predmet država na brutalan način ne samo da krši prava roditelja nego i načelo supsidijarnosti, što je oznaka totalitarističkih ideologija. Često se, kako bi opravdali svoj čin, pozivaju na vjeronauk u školama: „Ako može vjeronauk u škole, zašto onda ne može zdravstveni odgoj.“ Međutim, zaboravlja se istaknuti kako je vjeronauk (katolički, pravoslavni, islamski) u školi izborni predmet koji djeca upisuju uz suglasnost roditelja, i to upisuju vjeronauk koji žele sukladno svojoj vjeroispovijesti i uvjerenju. Zbog čega ne bi postojala takva mogućnost i za spolni odgoj: da bude ili izborni predmet ili da se ponudi alternativni program prema vlastitom uvjerenju roditelja jer riječ je o adolescentima za koje roditelji odgovaraju. Ovakvo prisilno nametanje programa, uz kršenje prava roditelja, pobuđuje sumnju u ideološki karakter spolnog odgoja.

4. Ideološki predznaci u spolnom odgoju

Ako ideologiju shvatimo kao skup ideja kojima se neki pojedinačni ili skupni interes nastoji prikazati kao opći interes, paralelno pritom nastojeći da se i sama ideologija prikrije kao ideologija,³⁷ onda ovako predložen spolni odgoj upravo odgovara shvaćanju ranije navedenog tumačenja pojma ideologije. Jer kako drugačije protumačiti činjenicu da se neki parcijalni interes, u ovom slučaju LGBT populacije, nastoji prikazati kao opći? Kako protumačiti da je između dva ponuđena programa – GROZD-ova (Glas roditelja za djecu) koji je prihvatilo 88,72 % roditelja nasuprot programa *Foruma za slobodu odgoja* koji je prihvatilo samo 11,28 % roditelja – u školama prihvaćen onaj koji je po svojem svjetonazoru i filozofskom uvjerenju bliži programu *Foruma za slobodu odgoja*? Njihov glavni argument jest da je Hrvatska sekularna država, što je istina, ali s druge pak strane može se smatrati sekularnom državom samo ona država

37 Usp. Milan POLIĆ – Miroslav HUZJAK, Ideologija i ideja, u: *Metodički obzori*, 1 (2006.) 2, 49.

koja nikome ne nameće neku posebnu filozofsku ili kulturalnu koncepciju, a vidjeli smo u drugom dijelu da je rodna (teorija) ideologija više filozofska nego znanstvena koncepcija.

Nadalje, kao glavni argument za njegovo uvođenje njihovi lobisti ističu zdravlje djece, (prevencija spolnih bolesti i neželjenih trudnoća), a istovremeno se prikriva činjenica kako glavna opasnost dolazi od točno određenih spolnih orijentacija. Prema jednom američkom istraživanju o porastu HIV infekcija, upozorava se da je njihov najveći porast među homoseksualcima i biseksualcima. Infekcija je među najmlađom dobnom skupinom (13. – 24. godine) muškaraca koji imaju spolne odnose s muškarcima (MSM) porasle su sa 7200 u 2008. na 8800 infekcija u 2010. godini, što iznosi porast od 22 % u navedenom razdoblju.³⁸

Mi čak i ne moramo gledati u tuđe dvorište; dovoljno je pogledati statistike HZJZ-a koji donosi podatak da su najveća skupina povećanog rizika za prijenos HIV-a homoseksualci (56,1 %) te da se zadnjih godina „među zaraženima bilježi se sve veći udio muškaraca koji imaju spolne odnose s muškarcima (2008. 46 %; 2009. 48 %; 2010. 51 %; 2011. 52 %; 2012. 54,8 %; 2013. 56,1 %).³⁹ Kojom je onda logikom, prema njima, svaki spolni čin jednako vrijedan, kada je jasno da postoji spolni čin koji je otvoren životu i promiče kulturu života, nasuprot spolnom činu koji je sterilan i koji promiče kulturu smrti. Zar je spolni čin afektivno i psihološki isti onda kada jedan par (heteroseksualni) svojim spolnim činom svjesno želi začeti život istovjetan spolnom činu kada se svjesno zna da takav spolni čin (homoseksualni) ne može začeti novi život.

Postavlja se logično pitanje zbog čega onda rodni ideolozi olatko idu protiv jasnih argumenata? Odgovor je jednostavan. Rade Kallanj, tumačeći ideologiju, kaže: „ideološki svjetonazori, za razliku od znanstvene slike svijeta, računaju prije svega na prihvatljivost i praktičnost svojih „istina“, na što izrazitiju podudaranost tih „isti-

38 Usp. <http://zdravstveniodgoj.com/news/nova-epidemija-aids-a-razbukala-se-me-u-homoseksualcima-u-kanadi-i-sad-u> (15. V. 2014.).

39 Usp. <http://hzjz.hr/sluzbe/sluzba-za-epidemiologiju/odjel-za-pracenje-zaraznih-bolesti/odsjek-zahivajds-i-druge-spolno-i-krvlju-prenosne-infekcije/> (15. V. 2014.).

na“ s mijenama i očekivanjima referentnih društvenih aktera“.⁴⁰ Jer uvjerljivost ideologije ne ovisi o uviđavnosti njene pogreške nego o društvenom kontekstu u kojemu se ona propagira i širi.⁴¹ U tom pravcu, promatrajući današnje postmoderno društvo u kojemu je čvrsta i objektivna istina zamijenjena subjektivnom i relativnom, rodni ideolozi itekako imaju plodno tlo za provođenje svoje ideologije.

Još kad tome dodamo činjenicu kako danas „kategorije dobra i zla nisu više primarno znanstvene nego etičke naravi, tada moralno rasterećena znanost i njeni znanstvenici postaju instrument finalizacije određene politike.“⁴² A to onda dovodi do opasnosti da znanstveno-tehnološka racionalnost nametne postavku da odgoj shvaćen kao humanizacija pojedinca koji je po naravi otvoren određenim vrijednostima nije potreban današnjem društvu,⁴³ a upravo je to poruka spolnog odgoja jer u njemu spolni odnos sam po sebi nema nikakvo značenje. Drugim riječima, poruka je: odgajam te za siguran seks (da ne bi bilo kakve bolesti ili neželjene trudnoće), a ne za sebedarje i novi život (brak i djeca).

Kada tumači pojam ideologije, Rade Kalanj kaže sljedeće: „Ideologija u svojim različitim likovima i funkcijama – kao lažna svijest, kao faktor društvene integracije, kao instrument političke legitimacije – ne počiva na istraživanju stvarnosti i strogoj provjeri svojih rezultata, iako joj stanoviti uvidi mogu poslužiti kao pokriće opravdanosti i ispravnosti.“⁴⁴ U tom se kontekstu spolni odgoj, koji se temelji na rodnoj ideologiji, poklapa s ovakvim tumačenjem. Jer kako npr. protumačiti da je heteroseksualnost za rodne ideologe proizvoljna norma, a homoseksualnost urođena? Judith Butler i njezini sljedbenici ulažu silan napor kako bi dekonstruirali prema njima prisilnu binarnu heteroseksualnost, a s druge strane LGBT populacija nastoji dokazati postojanje urođene homoseksualnosti. Zar logika ne pokazuje da ukoliko ne postoji urođena (prisilna) heteroseksualnost, ne bi trebala postojati ni urođena (prisilna) homoseksualnost. U tom

40 Rade KALANJ, Sociologija i ideologija, u: *Socijalna ekologija*, 18 (2009.) 3-4, 240.

41 Usp. Giovanni FORNERO, Ideologia, u: *Dizionario di filozofia*, UTET, Torino, 1998., 557.

42 Ante VUKASOVIĆ, Odgojne vrijednosti i putokazi J. A. Komenskog za treće tisućljeće, u: *Obnovljeni život*, 58 (2003.) 1, 88.

43 Lucila ZOVAK, Škola u službi integralnog odgoja učenika, 29.

44 Rade KALANJ, Sociologija i ideologija, 239.

kontekstu spomenut ću kako je u Australiji 2002. provedeno anonimno istraživanje svih blizanaca koji su navedeni u nacionalnom registru. Budući da jednojajčani blizanci posjeduju 100 % identično genetsko nasljeđe, prema toj bi logici (ako postoji homoseksualni gen), da je homoseksualnost prirođena, bilo moguće očekivati da ako je jedan blizanac homoseksualan, onda će to biti i drugi. Podudaranje bi trebalo biti 100 % ili blizu 100 %. Istraživanje je pokazalo da je podudaranje samo 11 % kod muškaraca i 14 % kod žena. Jednojajčani blizanci imali su različite seksualne sklonosti.⁴⁵ Jasno je da ukoliko ne postoji ili barem nije dokazana urođena *homoseksualnost*, onda se ona postupno stječe i uči, barem u približnom postotku kao što se uči i stječe heteroseksualnost. Upravo to i jest najveća zamjerka rodnoj ideologiji što nema isti kriterij u tumačenju homoseksualnosti i heteroseksualnosti. Prema njima, heteroseksualnost je društveni konstrukt patrijarhalnog društva, a homoseksualnost to nije.

Ako su LGBT osobe diskriminirane u društvu, onda se treba boriti (svi zajedno, i LGBT i heteroseksualci) da to isto društvo promijeni svoj stav prema LGBT populaciji kako bi bilo društvo prihvaćanja i tolerancije za svaku osobu bez obzira na spol, dob, rasu i spolnu orijentaciju. Svaka ljudska osoba ima svoje dostojanstvo koje joj nitko nema pravo oduzeti ili umanjiti. Svaka ljudska osoba posjeduje svoja temeljna i neotuđiva ljudska prava koja su svi dužni poštivati iz samo jednog razloga, a to je da je svaka osoba čovjek bez obzira na svoju spolnu ili drugu orijentaciju. No nije samo diskriminacija kada se na jednake osobe (homoseksualac, biseksualac, transeksualac, heteroseksualac – svi imaju isto dostojanstvo) ne gleda jednako nego je također diskriminacija kada se različite osobnosti pojedine osobe (homoseksualne, biseksualne, transeksualne, heteroseksualne) žele svesti na isto, a to čini rodna ideologija i ovakav spolni odgoj koji se na njoj temelji. Na kraju, imajući u vidu sve dosad rečeno, smatram da nije preambiciozno zaključiti kako ovakav program spolnog odgoja u Republici Hrvatskoj sadrži u sebi ideološke predznake koji svoj korijen vuku iz rodne ideologije.

45 Usp. <http://zdravstveniodgoj.com/news/sto-mediji-skrivaju-o-homoseksualnosti> (18. VI. 2014.).

Zaključak

Zdravstveni odgoj u Republici Hrvatskoj svakako bi trebao imati mjesto unutar školskog sustava i to je ono oko čega se većina slaže. Ne treba zatvarati oči pred činjenicom da među mladima postoji porast nasilja, ovisnosti (alkohol, droga, pušenje) i da se dobna granica stupanja u seksualni odnos među adolescentima snizila. Sve su to razlozi zbog kojih društvo (u prvom redu školstvo, vjerske institucije i roditelji) treba reagirati. I upravo tu jest problem. Kako, na koji način i kakvim programom? Ako uzmemo u obzir činjenicu da je Hrvatska na 34. mjestu, od 37. zemalja u Europi, po pitanju spolne aktivnosti među adolescentima, rezultati nisu loši (voljeli bismo da smo posljednji, a to bi trebao biti cilj spolnog odgoja) s obzirom na to da do sada nismo imali spolni odgoj u školi (izvršni rezultati). Osnovno pitanje glasi potiče li ovakav ponuđeni sadržaj spolnog odgoja, koji je suviše tehnicistički i redukcionistički, preranu spolnu aktivnost ili ju smanjuje? U programu gdje se u pogledu spolnosti gotovo sve vrti oko prezervativa, masturbacije, kontracepcije prije i poslije snošaja, različitosti spolnih orijentacija i spolnih bolesti, gdje je spolni čin po sebi neutralan, teško ćemo doći na 37. mjesto što bi nam trebao biti cilj, osobito kada nam se nudi model (anglosaksonski) iz zemalja u kojima je spolna aktivnost među adolescentima puno veća.

Postoje opravdanja od kreatora spolnog odgoja kako u IV. modulu nije samo riječ o masturbaciji, kontracepciji, spolnim bolestima itd. S tim se slažem. Međutim, sporni su upravo ti drugi sadržaji jer se vežu uz rodnu ideologiju. Tako u priručniku ima zadatak (ovo je samo jedan primjer, a ima ih više) u kojem dječaci moraju odglumiti ulogu u kojoj muškarac želi biti cvjećar, a djevojčice ulogu gdje je žena automehaničar. Zar danas u Hrvatskoj nema muškaraca koji su cvjećari i žena koje su automehaničari? Postavljam pitanje: zar nije dovoljno naučiti djecu kako je jedno od temeljnih ljudskih prava pravo na izbor zvanja? Do prije nekoliko godina, ne samo u Hrvatskoj nego diljem svijeta, visoko obrazovanje gotovo da je bilo rezervirano samo za muškarce. Na sreću, danas se to promijenilo, čak u korist žena barem u Europskoj uniji, ali za to nije bio potreban nikakav

spolni odgoj nego društvena svijest da žena i muškarac imaju isto dostojanstvo, a time i ista prava.

Stoga je očito da ovakav spolni odgoj, temeljen na matrici rodne ideologije, osim ciljeva i ishoda koji se vežu za zdravlje mladih, ima i druge ciljeve i ishode, a to je ne samo stvaranje jedne nove supkulture (jer ona već postoji na zapadu) nego stvaranje jedne sasvim nove kulture.

IDEOLOGICAL OVERTONES OF THE PROGRAM OF SEX EDUCATION

Summary

The author analyzes the program of sex education (fourth segment of the program of Health education) in Croatia. What caused the harsh discussions following the publication of the program? Associations like GROZD (The voice of the parents for the children) forcefully attempt to contest this program, while associations like Forum for the freedom of education endorse the current program. Both agree that health and sex education are needed in school, but do not agree as to the contents of the program. Most of EU countries introduced sex education in the schools as obligatory; such is the case in Croatia too. Therefore, the author, shows in four steps the premises of the fourth module and discusses the likelihood of an ideological matrix.

The author presents the genesis of the gender ideology, which is the basis of the 4th module (whose title is: sex/gender equality). Then, the author discusses the correlation of the gender theory/ideology and the politics that promoted the infiltration of the gender ideology in all dimensions of the society, including the education system too. In the fourth step, the author presents the deficiencies of such a program of sex education, which is mostly technical and reductionist, and reminds more of indoctrination than of education. In the last, fourth part, the author describes the ideological overtones of sex education, mostly evident in the deliberate ignoring of the values of the sexual act, according to the author of the fourth module being of a neutral value.

Key words: gender, gender ideology, sex education, ideology, heterosexuality, homosexuality.

